

ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

**Analysis of social and educational content in contemporary children's poetry
(based on the poems of Assadollah Shabani, Jafar Ebrahimi and Afsaneh Shabannejad)**

M. Alaei, M. Yuzbashi *, Z. Nourainia

Department of Persian Language and Literature, Yadegar Imam Khomeini Branch in Rey, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 19 Septemebr 2020

Reviewed: 21 October 2020

Revised: 05 November 2020

Accepted: 18 December 2020

KEYWORDS

Children's poetry, Social and educational concepts, Assadollah Shabani, Jafar Ebrahimi, Afsaneh Shabannejad.

*Corresponding Author

✉ Maryamyoubashi@mail.iausr.ac.ir

☎ (+98 21) 55229200

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: Educational themes and value concepts play an undeniable role in shaping a child's personality, mind and worldview. However, one of the most widespread and beautiful types of children's literature in Iran, especially in the contemporary period, is the manifestation of educational literature in children's works. In such a way that many children and adolescent poets have paid much attention to this type of literature. "Assadollah Shabani", "Jafar Ebrahimi" and "Afsaneh Shabannejad" are prominent poets in the field of children's literature. Who have realized the role and importance of these concepts and have used it as a tool to cultivate a dynamic, capable and profound generation. The purpose of this study is to study and represent the social and educational elements and components in the works and poems of the mentioned poets.

METHODOLOGY: The present research is a theoretical study that has been done by library research method and descriptive-analytical method.

FINDINGS: Findings show that the poems of the studied poets are based on social and educational themes and components such as: empathy, altruism, pacifism, hardworking spirit and patriotism. And socio-educational concepts are among the practical concepts of these three poets. According to the study, the component of "empathy" with 34./. In the poems of Jafar Ebrahimi, "Altruism" with 33./. In the works of the legend of Shaban Nejad, "peace-seeking" with 35./. And "patriotism" with 22./. In the poems of Assadollah Shabani, and the component of "effort" with 19./. Jointly in the works of Jafar Ebrahimi and Assadollah Shabani; They have more frequency.

CONCLUSION: Educational literature has an important and effective role in raising children and institutionalizing educational, moral and social values. This type of literature has been the focus of children's poets and most of the contemporary poets in the field of adolescent children's literature have tried to advance the educational goals in the form of poetry. But contemporary children's poetry, in addition to artistic values, is a tool for education and training and educational teachings are in a high position in the poems of this period.

DOI: [10.22034/bahareadab.2021.14.5371](https://doi.org/10.22034/bahareadab.2021.14.5371)

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF TABLES	NUMBER OF FIGURES
 34	 1	 0

نشریه علمی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی
(بهار ادب)

مقاله پژوهشی

پژوهشی در محتوای اجتماعی و تربیتی در شعر معاصر کودک
(با تکیه بر اشعار اسدالله شعبانی، جعفر ابراهیمی و افسانه شعبان‌نژاد)

مریم علایی، مریم یوزباشی*، زهره نورایی نیا

گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده:

زمینه و هدف: مضامین تربیتی و مفاهیم ارزشی، نقش انکارناپذیر و بسزایی در شکل دادن به شخصیت، ذهن و جهان‌بینی کودک دارد. لیکن یکی از گسترده‌ترین و زیباترین انواع ادبی کودک در ایران بویژه در دوره معاصر، جلوه ادبیات تعلیمی در آثار کودک است؛ بگونه‌ای که بسیاری از شاعران کودک و نوجوان از میان انواع ادبی، به این نوع ادبی توجه شایانی کرده‌اند. «اسدالله شعبانی»، «جعفر ابراهیمی» و «افسانه شعبان‌نژاد» از شاعران شاخص و مطرح حوزه ادبیات کودک و نوجوان هستند که به نقش و اهمیت این مفاهیم پی برده و از آن بعنوان ابزاری برای پرورش نسلی پویا، توانمند و ژرفاندیش بهره گرفته‌اند. هدف پژوهش حاضر، بررسی و بازنمایی عناصر و مؤلفه‌های اجتماعی و تربیتی در آثار و اشعار شاعران یادشده است.

روش مطالعه: پژوهش پیش رو، مطالعه‌ای نظری است که به شیوه پژوهش کتابخانه‌ای و روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد اشعار شاعران موردبررسی، مبتنی بر مضامین و مؤلفه‌های اجتماعی و تربیتی همچون همدلی، نوع‌دوستی، صلح‌طلبی، روحیه تلاشگری و وطن‌دوستی است. و مفاهیم اجتماعی - تربیتی از جمله مفاهیم کاربردی این سه شاعر است. براساس بررسی انجام‌یافته، مؤلفه «همدلی» با ۳۴٪ در اشعار جعفر ابراهیمی، «نوع‌دوستی» با ۲۳٪ در آثار افسانه شعبان‌نژاد، «صلح‌طلبی» با ۳۵٪ و «وطن‌دوستی» با ۲۲٪ در اشعار اسدالله شعبانی، و «تلاشگری» با ۱۹٪ بطور مشترک در آثار جعفر ابراهیمی و اسدالله شعبانی بسامد بیشتری دارند.

نتیجه‌گیری: ادبیات تعلیمی نقش مهم و مؤثری در پرورش کودکان و نهادینه کردن ارزشهای تربیتی، اخلاقی و اجتماعی دارد. این نوع ادبی محور توجه شاعران کودک بوده و بیشتر شاعران معاصر حوزه ادبیات کودک و نوجوان در جهت پیشبرد اهداف آموزشی و تربیتی در قالب شعر تلاش کرده‌اند. لیکن شعر معاصر کودک علاوه بر ارزشهای هنری، ابزاری برای آموزش و تربیت است و آموزه‌های تعلیمی در اشعار این دوره، در جایگاه بالایی قرار دارد.

تاریخ دریافت: ۲۹ شهریور ۱۳۹۹
تاریخ داوری: ۳۰ مهر ۱۳۹۹
تاریخ اصلاح: ۱۵ آبان ۱۳۹۹
تاریخ پذیرش: ۲۸ آذر ۱۳۹۹

کلمات کلیدی:

شعر کودک، مفاهیم اجتماعی و تربیتی، اسدالله شعبانی، جعفر ابراهیمی، افسانه شعبان‌نژاد

* نویسنده مسئول:

Maryamyoubashi@mail.iausr.ac.ir

☎ ۵۵۲۲۹۲۰۰ (۲۱ ۹۸+)

مقدمه

در طول تاریخ بشر، ادبیات همیشه یکی از پرارزشتترین و مهمترین الگوهای آموزشی و پرورشی انسانها بشمار رفته است. در بین شاخه‌های متعدد ادبیات، ادبیات کودکان و نوجوانان جای خود را در جهان باز کرده و بخش عظیمی از تربیت آنان را تحت تأثیر قرار داده است. یکی از مباحث ادبیات کودک در ایران، موضوعات و مفاهیم تعلیمی است که مورد توجه بسیاری از شاعران و نویسندگان ادب کودک و نوجوان قرار گرفته است. «ادبیات تعلیمی از قدیمترین گونه‌های ادبی است که آثار آن دارای ماهیتی میان‌رشته‌ای هستند و بطور مستقیم یا غیرمستقیم با دانشها و رشته‌های دیگر ارتباط دارند» (رضی، ۱۳۹۱). در واقع میتوان گفت «اثر تعلیمی اثری است که دانشی (چه عملی و چه نظری) را برای خواننده تشریح کند یا مسائل اخلاقی، مذهبی و فلسفی را بشکل ادبی عرضه دارد» (انواع ادبی، شمیسا: ص ۲۵۸). بنابراین هدف این نوع ادبیات، آموزش و تربیت است. برای تعلیم و تربیت کودکان، آموزش غیرمستقیم همواره از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده است و در این میان، شعر از ابزارهای بسیار کارآمد و مؤثر بشمار می‌آید که در تربیت کودک نقش بسزایی دارد و زمینه‌های لازم را برای جامعه‌پذیری کودک فراهم میسازد. شاعران ادبیات کودک کوشیده‌اند با شیوه‌های خلاقانه و غیرمستقیم، مفاهیم تعلیمی و اخلاقی را به مخاطب خود منتقل کنند و بدلیل علاقه و اشتیاق کودکان به شعر، استفاده از این ابزار برای بیان مفاهیم تعلیمی از کارایی بیشتری برخوردار است.

«افسانه شعبان‌نژاد»، «جعفر ابراهیمی»، و «اسدالله شعبانی» از مطرحترین شاعران معاصر کودک و نوجوان پس از انقلاب هستند که با انتشار آثاری متعدد، جایگاهی تثبیت شده در ادبیات کودک و نوجوان یافته‌اند. این شاعران در گزینش مضامین و محتوا، توجه فراوانی به مضامین و آموزه‌های تربیتی متناسب با میزان درک و انگیزه‌های روانی کودک داشته و در انتقال مفاهیم عالی اجتماعی، موفق عمل کرده‌اند. روش تحقیق در این پژوهش به تناسب موضوع، توصیفی - تحلیلی است و سؤال محوری در آن، این است که کدام مؤلفه‌های اجتماعی و تربیتی در اشعار شاعران مورد مطالعه در پژوهش، کاربرد بیشتری دارد؟

ضرورت و سابقه پژوهش

تحقیق و پژوهش در راستای امر مهم و تأثیرگذاری چون ادبیات کودک، از ضرورت و اهمیت خاصی برخوردار است. از این منظر با توجه به اینکه، ادبیات کودک و بویژه آثار شعری، اثرگذارترین آثار برای کودک و نوجوانند و نیز با در نظر گرفتن لزوم و اهمیت آشنایی کودک با تعالیم تربیتی و ارزشهای اجتماعی، بنظر میرسد پژوهش پیش رو، تحقیقی مناسب برای نیل به این مهم باشد.

از پژوهشهای مرتبط با زمینه این تحقیق میتوان به این موارد اشاره کرد:

حجوانی (۱۳۹۴) در مقاله «فراز و فرودهای شعر کودک و نوجوان ایران پس از انقلاب» وضعیت شعر کودک و نوجوان ایران را در سه دهه پس از انقلاب، توصیف و تحلیل کرده است. مصطفی موسوی گرم‌رودی (۱۳۸۲) در کتاب «شعر کودک از آغاز تا امروز» ضمن ارائه نمونه‌هایی از شعر کودک، نوعی نگاه آسیب‌شناسانه به موضوع داشته است. سلاجقه (۱۳۸۵) در کتاب «از این باغ شرقی» نظریه‌های نقد شعر کودک و نوجوان را ارائه داده است.

بحث و بررسی

ادبیات و شعر کودک

ادبیات، آینه‌ای از تراوش ذهن، احساسات درونی و نیازهای آشنا و ناآشنای بشر است و کودکان بعنوان عضوی از جامعه بشری در داشتن آن سهیم هستند. ادبیات کودکان بخش عمده‌ای از رشد فرهنگی و فکری کودکان را برعهده دارد و آن «گونه‌ای از ادبیات است که نیازهای کودک را برای او بیان میکند» (رازکاو ادبیات کودک و نوجوان، محمدبیگی: ص ۳۱) و موضوع آن عبارت است از «انعکاس و ارزیابی عالم کودکی و ویژگیهای زیبایی‌شناسی دراماتیک، کمیک و تراژیک آن» (بنیادهای ادبیات کودک، پولادی: ص ۲۷). اما «بنیادیتربین واقعیت که میتواند مبنای هر نظریه‌پردازی در حیطه ادبیات کودک باشد، این است که ادبیات کودک را کودک نمی‌آفریند، هر اثر مکتوب که بگونه‌ای همزمان با عاطفه و شناخت کودک درآمیزد و موفق شود امکان درهم‌آمیزی افقهای دید و انتظارات آفریننده خویش و کودک را فراهم کند، ادبیات کودک است» (دیگرخوانیهایی ناگزیر، خسرونازاد: ص ۳۰). دوره کودکی پایه‌ای است که شخصیت جوامع بعدی در آن شکل میگیرد. «ادبیات کودکان پدیده‌ای بسیار مهم و زیربنای تحولات ذهنی و فکری و اجتماعی آینده کشور است» (نیم قرن در باغ شعر کودکان، یمینی شریف: ص ۳۹). «ادبیات کودک از جنبه‌های مختلف دارای اهمیت است؛ بویژه اینکه باعث تقویت ذوق زیبایی‌شناسی کودک میشود؛ ارزشهای اخلاقی و اجتماعی را به آنها انتقال میدهد؛ عواطف، احساسات و تفکر را رشد میدهد؛ به نیازهای رشدی و روانشناسی کودکان پاسخ میدهد و فرهنگ و دانش بشری را به آنها معرفی میکند» (پولادی، ۱۳۸۶). زمینه‌سازی برای رشد جنبه‌های فردی و اجتماعی کودکان و پرورش استعدادهای ذهنی و شکوفایی ذوق آنان از جمله اهداف ادبیات کودکان است. شعر کودک یکی از مهمترین ارکان ادبیات کودک بشمار می‌آید و بعنوان یکی از ابزارهای تربیتی در این میان نقشی مهم ایفا میکند. آموزه‌های که در ظرف شعر ریخته میشود، میتواند عاملی باشد که به جنبه‌هایی از رشد کودک کمک کند. «پیوند میان کودکی و شعر بسیار نیرومند است. بسیاری از شاعران متوجه میشوند که بار دیگر بسوی روزهای کودکی و تجربه‌های آن دوران بازگشته‌اند و اشعارشان دارای زمینه‌های ویژه‌ای است که بیش از هر چیز، از خاطرات دوران کودکی آنها مایه میگیرد» (حکایت شعر، اسکلتن: ص ۱۳۷).

موضوعاتی که در شعر کودک طرح میشود، بسیار حائز اهمیت است. مفاهیمی که از دل این درونمایه بیرون می‌آید، نقش اساسی در میزان تأثیر بر مخاطب دارد. لیکن یکی از ابعاد مهم ادبیات کودک و نوجوان، بعد محتوایی آن است و شاید همین اهمیت باعث شده محققان و شاعران در تعریف شعر کودکان و نوجوانان، بر جنبه اندیشگی و فکری آن، بیش از جنبه‌های فرمی و زیبایی‌شناسانه آن تأکید کنند.

«در شعر کودک و نوجوان توجه به چگونگی استفاده شاعران از معانی و مضامین رایج در ادبیات و خلق مضامین و معانی تازه که در محور عمودی شعر، موجب ایجاد برجستگی هنری میشود، قابل تأمل است؛ زیرا کوشش در جهت آفرینش مضامین و معانی بکر، لطیف، ارزشمند و والا نوعی شگرد هنری در خدمت گسترش دامنه معنایی و آفرینش زیبایی در این محور است» (از این باغ شرقی، سلاجقه: ص ۴۱۴). با توجه خاص به مضمون و درونمایه در شعر کودک، میتوان بسیاری از اهداف آموزشی، تربیتی، دینی و فرهنگی را محقق گردانید. از دیدگاه کیانوش، مضامین شعر کودک «اگر سنجیده انتخاب شود، پرورنده روح اوست؛ گسترنده ذهن اوست و نگاهدارنده او در مسیر سلامت که طبیعت، او را ارزانی داشته است» (شعر کودک در ایران، کیانوش: ص ۱۰۳).

مفاهیم اجتماعی و تربیتی در شعر کودک

تعلیم، آموزش و تربیت از مهمترین مسائلی هستند که هر جامعه‌ای را می‌تواند ساماندهی و نظام‌دهی کند و کودکان را از همان طفولیت، افرادی مسئولیت‌پذیر در جامعه برای ایفای نقششان بار بیاورد و پرورش دهد. انسان شدن و به خصایص آن دست یافتن، جز از راه تربیت سالم امکان‌پذیر نیست؛ تربیتی که به کلیت رفتار انسانی توجه دارد و بهره‌گیری از زندگی سالم را جزو اهداف خود می‌داند. کودکان و نوجوانان به تعلیم و آموزشهای متنوع و متفاوت و البته مفیدی برای ورود به دوران بزرگسالی نیاز دارند. همین تعلیم و آموزشها هستند که یک فرد را برای زندگی در آینده آماده میکنند. «از دیدگاه فارابی رسالت تربیت، پروراندن انسانی ایده‌آل است که پرورش عقلانی و اخلاقی یافته و در پیشبرد آرمان و سعادت جامعه مؤثر است» (فرهنگ نهادهای آموزشی ایران، کسایی: ص ۵۹۲). «ابن سینا نخستین کسی بود که بصورت نظام‌مند درباره آموزش و پرورش کودکان سخن گفته است. از نظر وی هدف آموزش کودک رسیدن به ایمان و اخلاق نکو و رفتارهای پسندیده است» (سلامی، ۱۳۹۵). غزالی دل کودک را بجهت نقش‌پذیری و تأثیرپذیری مانند موم و زمین مستعد کشت میداند که از هر جهت آماده و قابل تعلیم و تربیت است: «بدان که کودک امانتی است در دست مادر و پدر، و آن دل پاک وی چون گوهری است نفیس، و نقش‌پذیر است چون موم و از همه نقشها خالی است. چون زمینی پاک است که هر تخم که در وی افکنی برآید. اگر تخم خیر افکنی به سعادت دین و دنیا برسد و مادر و پدر و استاد در آن شریک باشند و اگر برخلاف این باشد بدبخت شود و ایشان در هرچه بر وی رود، شریک باشند» (کیمیای سعادت: ص ۲۷).

مهمترین مضامین و درونمایه شعر کودک در دوره معاصر، شامل مضامین و مفاهیم اخلاقی، تربیتی و اجتماعی است. آموزش مسائل مهمی از مفاهیم اخلاقی، تربیتی و اجتماعی از قبیل نوع‌دوستی، صلح‌طلبی، همدلی، مهرورزی، مدارا، همکاری، تلاشگری، احترام به بزرگتر، صداقت، و وطن‌دوستی نقش انکارناپذیری در شکل دادن به شخصیت، ذهن و جهان‌بینی کودک دارد و زمینه‌های لازم را برای جامعه‌پذیری کودک فراهم می‌سازد. «اسدالله شعبانی معتقد است شعر کودکان علاوه بر عناصر متعارف شعری، بلحاظ اینکه عمدتاً هدفهای آموزشی و تعلیمی را برعهده دارد و مفاهیم تربیتی، اجتماعی، رفتاری را از صافی خود میگذراند، از ویژگیهایی برخوردار است که در شعر بزرگسالان مطرح نیست» (شعر در حاشیه، سیدآبادی: ص ۳۴).

تحلیل محتوای اجتماعی و تربیتی اشعار اسدالله شعبانی، جعفر ابراهیمی و افسانه شعبان‌نژاد

اسدالله شعبانی، جعفر ابراهیمی و افسانه شعبان‌نژاد بعنوان شاعران معاصر کودک سعی کرده‌اند از شعر بعنوان ابزاری در جهت انتقال پیامها و ارزشهای پسندیده اجتماعی بهره‌گیرند و بسیاری از مضامین تربیتی و اجتماعی را در بطن آن مطرح نمایند. این شاعران تلاش کرده‌اند با مطرح کردن بسیاری از ارزشها و مفاهیم اجتماعی با زبانی غیرمستقیم، زمینه تفکر و ارزیابی را در ذهن معصومانۀ کودک، فعال و فرصت تجربه‌اندوزی و کسب بسیاری از مهارتهای اجتماعی را برای او مهیا سازند.

در این مجال، با آوردن نمونه‌های شعری به بررسی و تحلیل محتوای برخی از مؤلفه‌های مهم و پرکاربرد اجتماعی و تربیتی در آثار و اشعار کودکان سه شاعر یادشده میپردازیم.

همدلی

«همدلی یکی از تواناییهای هیجانی مهم است که نشانه‌ها و نمودهای آن از اوایل کودکی آغاز میشود و بتدریج با گسترش تواناییهای زبانی، بیان احساسهای همدلانه در شکل کلامی نمایان میشود» (Feshbach, 1978) «کودکانی که همدلی بیشتری دارند، نسبت به دیگران مهربانی و رفتارهای مراقبتی بیشتری دارند» (Borba, 2001). لیکن آموزش همدلی، تواناییهای همدلانه و اجتماعی را بهبود میبخشد و منجر به پیامدهای مثبت میشود. این مفهوم یکی از برجسته‌ترین مفاهیمی است که در ادبیات کودک و نوجوان بسامد بالایی دارد و در محور عاطفی و تربیتی شعر کودک قابل بحث است.

«عروسک مانده تنها/ نشسته توی خانه/ نکرده موی او را/ کسی در خانه شانه/ دلش خیلی گرفته/ نشسته پشت پرده/ برای لاله انگار/ کمی هم گریه کرده/ چرا مانند هر روز/ کسی در فکر او نیست؟/ چرا از خاله‌بازی/ اتاق لاله خالیست؟/ نمیداند که لاله/ شده شش‌ساله حالا/ نمیداند که رفته/ بخواند درس خود را/ عروسک جان چه میشد/ تو هم شش‌ساله بودی/ خودت هم در دبستان/ کنار لاله بودی» (پولک ماه، شعبانی: ص ۳).

در شعر فوق، همدات‌پنداری کودک در پنداشتن حالات مشابه برای خود و اشیاء (عروسک) و حس همدلانه با او، محور اصلی زیبایی‌آفرینی است؛ چراکه کودکان بطور طبیعی جهان را برحسب تواناییها و احساسات درونی خودشان ادراک میکنند. «از آنجاکه کودکان در مرحله خودمیان‌بینی و جاندارپنداری هستند، فاقد توانایی قائل شدن حد و مرز بین خود و محیط میباشند. آنها کل جهان را زنده و سرشار از احساس درک میکنند» (کریمی، ۱۳۷۶). این ویژگی نشانگر ارتباط حسی کودک با عناصر و اجزای طبیعت است. «در حیطه دید کودک همه چیز بیشتر از آن جان دارد که ما بزرگسالان میپذیریم. از دید او حتی جماد سخن میگوید و سخن میشوند، حرکت میکنند و به حرکت وامیدارد» (شعر کودک در ایران، کیانوش: ص ۹۷). لذا همه عناصر برگرفته از طبیعت، طبیعت جاندار و طبیعت بیجان اعم از گیاهان، جانوران و تمام اشیای پیرامون کودک، قابلیت وارد شدن به شعر کودک را دارند. بنابراین شاعر کودک دامنه گسترده‌ای از جمادات و نباتات و اشیا را در اختیار دارد که مخاطب بخوبی با آنها ارتباط برقرار میکند. این ارتباط مؤثر رابطه تنگاتنگی با خصلت «جاندارپنداری» کودک دارد. در مثال زیر، شاعر با استفاده از ساخت تصویرهای ذهنی مبتنی بر همانندپنداری، مقصود خود را که همانا همدلی و مهرورزی است، هنرمندانه بیان کرده است. بطوریکه مخاطب بعد از به پایان بردن شعر، به نحوی غیرمستقیم به پیامی ارزشمند و لطیف دست مییابد:

«من جوجه‌ای خوش‌رنگ دارم/ او توی جعبه دانه دارد/ یک گربه هم دارم ولی او/ با جوجهام کاری ندارد/ ماشینی است این جوجه من/ یعنی که او مادر ندارد/ اما همیشه مادر من/ گندم برایش میگذارد/ طفلک همیشه صبح تا شب/ در جعبه‌اش تنها نشسته/ یک شب که جیک و جیک میکرد/ فهمیدم او قلبش شکسته/ دیشب زن همسایه ما/ میگفت: من یک مرغ دارم/ من جوجهام را دیگر از صبح/ پهلوی مرغش میگذارم» (پولک ماه، شعبانی: ص ۲۱).

شاعران کودک تلاش کرده‌اند به تناسب خصوصیات شخصیتی و ویژگیهای روحی روانی مخاطب، حس همدلی را در او برانگیزند و به پرورش احساسات همدلانه در کودک بپردازند. در شعر زیر مفهوم همدلی در قالب شخص و بصورت غیرمستقیم به مخاطب انتقال مییابد:

«پدر و مادر من/ هر دو خوش‌اخلاقند/ قهر یا دعوا را/ زشت و بد میدانند/ یک شب اما آنها/ قهر کردند از هم/ خانه کوچک ما/ شد پر از غصه و غم/ گریه کردم آن شب/ زود هم خوابم برد/ گریه‌ای در خوابم/ جوجه‌ای را

میخورد/ من پریدم از خواب/ مادرم آب آورد/ بعد بوسید مرا/ پدرم نازم کرد/ صبح دیدم مادر/ باز هم خوشحال است/ پدرم آمد باز/ بر سر سفره نشست» (مثل یاس، ابراهیمی: ص ۹).

کودکان احساسات و عواطفی را بهتر درک میکنند که فاصله زیادی با احساسات و عواطف خودشان نداشته باشد و حداقل زمانی خود، آنها را تجربه کرده باشند. در این شعر، راوی در بیان قصه دلتنگی خویش با کلاغی تنها همانندپنداری میکند و این حس مشترک، معنی موردنظر را تقویت مینماید:

«آسمان آبی و صاف/ و هوای دل من بارانی است/ جز کلاغی که لب پرچین است/ هیچکس اینجا نیست/ مینشینم لب حوض/ میشوم خیره به چشمان کلاغ/ میخزد توی دل غمگینم/ غم پنهان کلاغ/ من و او تنهایم/ با غروبی که به رنگ دل ماست/ او به اندازه من غمگین است/ از نگاهش پیداست» (شیشه آواز، شعبان نژاد: ص ۲۳).

صلح طلبی

صلح، هم‌معنای لغت آشتی و به معنای مقابل جنگ است که یک آرمان جهانی تلقی میشود. صلح‌طلبی ریشه عمیقی در فرهنگ ما دارد. تمام تلاش بشریت از بدو تولد تا لحظه مرگ، سازش و صلح‌جویی است. مفهومی که از همان کودکی باید آن را آموخت و حس کرد. لیکن از مسئولیتهای مهم یک شاعر است که چنین مفهومی را به زیبایی و سلاست در شعر خود مطرح کند. صلح‌طلبی یکی از بارزترین و مهمترین مفاهیمی است که در اغلب شعرهای سه شاعر موردبحث کاربرد دارد. این مفهوم در آثار شعبانی بسامد بالایی دارد. او سعی میکند از زبان شعری برای بیان مفهومی والا مانند صلح‌طلبی وام بگیرد و در هر فرصتی به خواننده خود خاطرنشان کند که صلح و آشتی و مهرورزی، ارزشمند و قابل تحسین است:

«درخت را نگاه/ که روی شانه‌های کوه/ چه باشکوه/ گشوده بالی از گیاه/ بسوی مهر/ بسوی ماه/ درخت را نگاه/ که پرچمی/ برای صلح و دوستی/ به دست ماست/ شکست او/ شکست ماست (زمین ما، دل ما، شعبانی: ص ۱۲).

آموزش صلح و دوستی و آزادی در شعر زیر، مخاطب را به تأمل و نگرش در مسائل اجتماعی و زندگی میکند. شاعر در این شعر از نمادهایی مثل «قاصدک»، «پرواز»، «مرغ»، و «قفس» استفاده کرده است که در شکل‌گیری و الفاء اندیشه در خدمت نگرستن همراه با تأمل به زندگی است. وی از قاصدک میخواهد به هر کجایی که سفر میکند، پیغام صلح و دوستی را با خویش ببرد:

«ای قاصدک ای قاصدک/ هر جا که میخواهی برو/ با یک بغل پیغام صلح/ گاهی بیا، گاهی برو/ من صلح را در شعر خود/ پرواز دیگر میدهم/ تا غنچه‌ای وا میشود/ پروانه‌ای پر میدهم/ تا جشن گل برپا شود/ دامان صحرا میشوم/ با ماهیان برکه‌ها/ آغوش دریا میشوم/ هر جا که مرغی در قفس/ من مژده پروازها.../ هر جا که خاموشی به لب/ من شعله آوازها...» (همان: ص ۱۴).

گاهی شاعر با بکارگیری توصیفات و تشبیهات و حس‌آمیزیهای متعدد و زیبا، و با سوق دادن نگاه مخاطب بسمت عناصر و اجزای طبیعت، حس صلح‌طلبی را در او برمی‌انگیزد. او بار عاطفی اشعارش را بالا میبرد تا آموزشی که میدهد، محسوس و قابل درک باشد:

«زندگی زیباست، مانند زمین/ زندگی زیباست، مثل آسمان/ میتوان این شعر را هر روز خواند/ زندگی زیباست چون رنگین‌کمان/ میتوان بر آسمانها تکیه زد/ میتوان روی زمین تنها نبود/ توی گوش سنگها هم میتوان/ شعر خوب دوستیها را سرود/ میتوان با شاپرکها دوست شد/ روی گلها، بیصدا پرواز کرد/ میتوان در چشمها هم خنده ریخت/ احم تلخ چشمها را باز کرد» (سبزپوش مهربان، ابراهیمی: ص ۳۶).

یا در سروده‌ی زیر که شاعر از عناصر طبیعت برای ملموس‌تر کردن و القاء بهتر شعر خود به کودک بهره گرفته است. او در این شعر دست به نمادگرایی زده است و با الهام از کوه و دشت و نسیم و آسمان، نقش صلح و دوستی را در هر دوره از زندگی کودک با اهمیت و تأثیرگذار جلوه داده است:

«کوهها را ببین چه آرامند/ آسمان را چگونه میبوسند/ سربلند ایستاده‌اند آنجا/ گرم و آرام، مثل یک لبخند/ جویباری که آن طرف جاریست/ میکند زمزمه برای نسیم/ آسمان و نسیم و سبزه و دشت/ همه با هم چه دوستی دارند/ دوستانی که مهربان هستند/ در دل هم بهار میکارند» (مثل یاس، ابراهیمی: ص ۲۴).

«درک کودک از محیط، فیزیونومی و شهودی است؛ درکی سرشار از زندگی و احساس؛ درکی جان‌پندارانه که همه‌ی عناصر جهان را زنده احساس میکند. کودک از طریق هوش فیزیونومی خود براحتی میتواند از سطح اشیا و پدیده‌ها عبور کرده، با لایه‌های درونی آنها تماس روحی و حسی بگیرد» (کودکی بازیافته، کریمی: ص ۵۳).

سروده‌ی زیر، حاکی از توجه شاعر به این جنبه از خصلت و ویژگی مخاطب است و با بیان عاطفی خود بصورت غیرمستقیم قصد دارد مسئله صلح‌جویی را برای مخاطبش عرضه کند:

«دوست دارم که پر از گل بشوم/ مثل یک باغ پر از یاس سفید/ پر شوم از چمن و سبزه و گل/ خم شود روی سرم شاخه‌ی بید/ گاه گاهی که نسیمی سبک از/ گوشه‌ی باغ دلم میگذرد/ یک سبد خنده به دستش بدهم/ هر کجا می‌رود آن را ببرد/ دوست دارم همه را باغ کنم/ عطر گل پخش کنم توی هوا/ غصه را پرپر و پژمرده کنم/ گل لبخند بکارم همه جا» (یک کاسه شبنم، شعبان‌نژاد: ص ۱۶).

نوع دوستی

نوع دوستی و مهربانی با هم‌نوع از جمله مفاهیم والای انسانی و اجتماعی است که همواره مورد توجه بوده و در اشعار کودکان شاعران به اشکال مختلف ترسیم شده است. بگونه‌ای که هر شاعری درصدد بوده است این مفهوم را در عمیق‌ترین و ملموس‌ترین شکل خود در شعرهایش بگنجانند و در قالب زبان شعری، به مخاطبش انتقال دهد تا کودک بتواند از دنیای فردی و محدود خود فراتر رفته و به درکی عمیق‌تر و گسترده‌تر از دنیای پیرامونش نائل آید. پرورش روح نوع‌دوستی و انتقال این مضمون مهم به کودک میتواند از همان عنفوان رشد و شکل‌گیری شخصیت، تأثیری شگرف بر اعتقادات و دیدگاه‌های او داشته باشد؛ مسئله‌ای که در این بین حتی نوع جهان‌بینی کودک را نیز تا همیشه تحت‌الشعاع خود قرار میدهد.

«وقتی که با هم باشیم/ دنیا قشنگ است/ دنیای ما بچه‌ها/ رنگ‌ووارنگ است/ یکی به رنگ آبی/ چون آسمانها/ یکی به رنگ سرخ است/ لاله‌ی صحرا/ یکی به رنگ زرد است/ زردی آفتاب/ یکی به رنگ نارنج/ تازه و شاداب/ یکی به رنگ نیلی/ نیلی دریا/ یکی بنفشه رنگ است یک گل زیبا/ ما همه رنگ‌ووارنگ/ چه مهربانیم/ در آسمان رنگها/ رنگین‌کمانیم» (رنگین‌کمان کودکان، شعبانی: ص ۹).

در مثال فوق، شاعر با یک سری نمادها و موتیف‌ها سعی در آموزش مهربانی و نوع‌دوستی به مخاطبانش دارد. او میکوشد با شیوه‌ای نمادین کودک را به سمت‌وسوی نوع‌دوستی و به فکر دیگران بودن سوق دهد.

«می‌آمدم و قایق/ لبریز خنده میشد/ با موجهای دریا/ دلها پرنده میشد/ من بودم و تو بودی/ با هم یگانه بودیم/ آغوش زندگی را/ با آب می‌گشودیم/ اکنون کنار ساحل/ ماییم و سنگ و شیشه/ ای کاش تا همیشه/ ای کاش تا همیشه...» (شاعر و شب‌بو، شعبانی: ص ۲۰).

در این سروده عنصر عاطفه، نقش اصلی را در تقویت محور معنایی

شعر برعهده دارد. شعبانی با بکارگیری توصیفات و حس‌آمیزیهای زیبا، مفهومی اجتماعی - تربیتی را به مخاطب خود انتقال میدهد.

در شعر زیر نیز شاعر، کودک را با بیان توصیفی و روایتی از یک وضعیت روبرو میکند و کودک از اینکه «آدم‌برفی» در سرمای بیرون مانده و او در خانه و زیر کرسی خوابیده، ناراحت است و آرزو میکند آدم‌برفی هم دور از سرما بود. در این نمونه، عنصر عاطفه نقش اصلی را در تقویت محور معنایی شعر برعهده دارد و شعر، با بار عاطفی مناسبی که القا میکند، روح نوع‌دوستی را در کودک پرورش میدهد:

«دوستم در کوچه/ توی سرما مانده/ من در اینجا هستم/ او در آنجا مانده/ کوچه اما شبها/ سرد و یخبندان است/ دوستم تا فردا/ آه، یخ خواهد بست/ زیر کرسی الآن/ راحت است و گرم است/ بالش زیر سرم/ مثل مَحْمَل، نرم است/ کاش میشد او هم/ مثل من، اینجا بود/ گرم میشد اینجا/ دور از سرما بود/ دوستم آرام است/ آدم بیحرفی است/ همه جاییش از برف/ اسمش آدم‌برفی است» (مثل یاس، ابراهیمی: ص ۱۳).

یا در شعر زیر ابراهیمی به زیبایی نگرانی و دغدغه کودک را از خیس شدن پروانه زیر باران، و مهربانی و نوع‌دوستیش را با ساختن چتری از گلبرگها نشان میدهد:

«امروز شاید باران ببارد/ پروانه اما چتری ندارد/ میترسم الآن/ باران بگیرد/ پروانه من آنجا بمیرد/ باید برایش از برگ گلها/ چتری بسازم/ یک چتر زیبا» (خورشیدی اینجا، خورشیدی آنجا، ابراهیمی: ص ۱۸).

نوع‌دوستی و کمک به هم‌نوع در اشعار افسانه شعبان‌نژاد نمود بیشتری دارد و یکی از مواردی است که او به صورتی برجسته به طرح آن پرداخته است. شعبان‌نژاد سعی میکند احساسات و عواطف انسانی را در وجود کودکان رشد و گسترش دهد و به آنان بیاموزد تا درمورد هم‌نوعان خویش، بیتفاوت نباشند. مسئله‌ای که در نوع خود میتواند هنری باشد برای درنوردیدن مرزهای شخصی و رسیدن به احساسی سازنده و همه‌جانبه که در آن کودک دیگران را نیز درک میکند و تنها به خود نمی‌اندیشد:

«میتوان مانند آبی صاف و پاک/ از لب یک چشمه تا دریا رسید/ ابر شد بالای بالا رفت و بعد/ بر لب خشکیده صحرا چکید/ میتوان با دستهای نرم باد/ در هوا چون بادبادک پر کشید/ لحظه‌ای با رقص خود بر صورتی/ نقش یک لبخند زیبا را کشید/ میتوان با دست خود یک لانه ساخت/ سایبان جوجه‌ای بیچاره شد/ میتوان در فصل سرما فصل برف/ وصله‌ای بر کفشهای پاره شد» (شیشه آواز، شعبان‌نژاد: ص ۱۷).

در مثال زیر شاعر خواهان آن است تا در اشعارش حس نوع‌دوستی را در وجود کودک نهادینه کند و بصورت فراگیر در جامعه ترویج دهد. او حتی به زیبایی، نوع نیاز را هم با تمثیلی زیبا - انداختن شال روی پیچک تنها - به کودک آموزش میدهد که به هم‌نوع نیازمند خود کمک کند:

«من ته باغ کسی را دیدم/ که به دستش سبیدی عاطفه داشت/ داشت در پای چناری غمگین/ تخم آواز قناری میکاشت/ دیدم او را که در آن گوشه باغ/ دست بر گردن گلها انداخت/ سوز می‌آمد و او شالش را/ روی یک پیچک تنها می‌انداخت/ برف را از سر یک بید تکاند/ دست یخ‌بسته او را «ها» کرد/ وقتی از باغ جدا شد دیدم/ صورتش خیس و دلش غمگین است/ سبد عاطفه‌اش را بخشید/ به کلاغی که لب پرچین است» (همان: ص ۱۴).

روحیه تلاشگری

پیوند تلاش و کوشش با زندگی ناگسستنی است و این دو در کنار هم قرار دارند. به عبارتی دیگر تلاش، خود زندگی است و داشتن احساس رضایت خاطر، حاصل پشتکار و تلاش و کوشش مداوم در زندگی میباشد.

مقوله‌ای که در ادبیات کودک، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و شاعران کودک در ضمن پرداختن به عناصر شعری و بشکل غیرمستقیم، به تقویت روحیه تلاشگری در مخاطب پرداخته و آنها را به سعی و تلاش و کوشش، توصیه و تشویق نموده‌اند. در شعر زیر شاعر بصورت غیرمستقیم به مخاطب این آموزش را میدهد که برای رهایی از سختیها و مشکلات باید به تلاش و کوشش بپردازد و از روحیه تلاشگری برخوردار باشد. وی با بیان وضعیت خود و رنج و سختیهایی که در زندگی متحمل شده، به نوعی گریزی به یک نکته آموزشی زده است و میخواهد به کودکان بیاموزد که با تلاش و زحمت میتوان به اهداف خود دست یافت:

«هم کارگر هم کارمند/ هم شاعر و آموزگارم/ هم فکر کاروبار خویشم/ هم بچه‌ها را دوست دارم/ تا میتوانستم خودم را/ رنگین و آهنگین سرودم/ با رنج و سختی، فقر و قحطی/ دنبال لبخندی دویدم/ هرگز کتاب کودکی را/ هرگز لباس نو ندیدم/ کفش قشنگی پا نکردم/ هی تکه‌تکه کار کردم/ اکنون تمام هستی من/ دستهای کودکان است/ با دستهای کودکانم/ دنیا پر از رنگین کمان است» (زمین ما دل ما، شعبانی: ص ۶).

«ماهی نبوده‌ام/ تا گل کنم در آب/ نخلم که رسته‌ام/ در باغ آفتاب/ نخلی که ریشه‌اش/ آبی به خود ندید/ در باغ آفتاب/ هرگز نیارمید/ یک لحظه چشم خود/ از زندگی ندوخت/ با آفتاب زیست/ با آفتاب سوخت/ در باغ هستی- اش/ آتش زبانه زد/ در شعله‌های خویش/ نو شد، جوانه زد/ از تلخی آفرید/ شیرینی رطب/ صد خوشه آفتاب/ بر شاخه‌های شب» (جشن گنجشکها، شعبان‌نژاد: ص ۱۰). هدف شاعر از این سروده، دعوت به تلاش و کوشش و مقابله با سختیهاست و بیان اینکه رسیدن به کمال، مستلزم تلاش و پشتکار همراه با تحمل رنجها و مصائب است.

ابراهیمی از جمله شاعرانی است که سعی میکند موضوع تلاش و کوشش را با زبانی کودکانه و تأثیرگذار در اشعارش منعکس کند. او در شعری با عنوان «برزیگر کوچک»، تصویر کودکی را به نمایش میگذارد که مشغول کار در مزرعه است و تلاش میکند:

«دستهای پینه‌بسته‌اش/ بوی یونجه‌زار میدهد/ خنده‌های کودکانه‌اش/ بوی نوبهار میدهد/ در نگاه مهربان او/ بوی خواب دیده میشود/ گویی عکس او ز خستگی/ توی آب دیده میشود/ کودک است و مثل مردها/ روی خاک کار میکند/ یونجه میکند درو و بعد/ روی اسب بار میکند» (آواز پوپک، ابراهیمی: ص ۲۶).

همچنین شعبان‌نژاد در شعر «زیر سقف آجری» به بازتاب کار و تلاش و کوشش کودک در کوره‌پزخانه میپردازد و خستگی ناشی از کار سخت و تلاش و پشتکار را مطرح مینماید:

«باز مثل همیشه مشغولم/ خسته پهلوی کوره‌پزخانه/ کاش میشد که من در این گرما/ بروم توی سایه در خانه/ آجری را که میپزیم امروز/ باز یک خانه میشود فردا/ خستگیهای دست ما روزی/ میشود سقف خانه‌ای زیبا» (پونه‌ها و پروانه‌ها، شعبان‌نژاد: ص ۱۶).

وطن‌دوستی

وطن‌دوستی یا میهن‌پرستی مفهومی است معطوف به عشق و دلبستگی به میهن و مردم و دفاع از هویت قومی- ملی و فرهنگی آن ملت. مضمونی که یکی از مهمترین درونمایه‌های مستمر در ادبیات معاصر محسوب میشود و پرداختن به آن در ادبیات کودکان نیز نمود پیدا کرده است. سروده‌های وطنی و اشعار ملی-میهنی در حوزه ادبیات کودک، سروده‌های مهم و تأثیرگذاری هستند که باعث شکل‌گیری هویت و ملیت مخاطب شده و حس میهن‌دوستی را به او انتقال میدهند. این مفهوم از مفاهیم پرکاربرد در اشعار اسدالله شعبانی است. وی در بیشتر

اشعار وطنی خود، نمادهای وطنی را آورده است. شاعر از این نمادها برای برانگیختن و تجلی احساسات میهن‌پرستانه و ستایش سرزمین مادری در شعرهایش استفاده میکند و این نمادها با توجه به قلمرو همین احساسات تفسیر میشوند. برای مثال در نمونه زیر، با نمادهایی همچون «صنوبر» و «الوند» در قالب تشبیهات و استعاره‌هایی زیبا، سعی در بیان احساس قلبی خود به وطن است:

«ای صنوبر، صنوبر/ ای درخت تناور/ ریشه در خاک داری/ تاج خورشید بر سر/ آسمان تو آبی/ ساده و باشکوه است/ هم‌زبان تو چشمه/ همنشین تو کوه است/ سایه‌ات بر سر من/ سایه نیکبختی/ میشود بر من آسان/ با تو هر رنج و سختی/ ای صنوبر، صنوبر/ تک‌درخت منی تو/ توی دستان الوند/ پرچم میهنی تو» (ساز شاخه‌ها، شعبانی: ص ۸).

یا در این سروده که با درونمایه میهنی است، شاعر احساس میهن‌دوستی را بیان میدارد و کوشش میکند با ترکیب زبان شعر و محتوای آموزشی، در واقع عشق به میهن و عناصر فرهنگ ملی و تاریخی ایران را در ذهن کودکان جای دهد تا به سرزمین و فرهنگ خودشان علاقه‌مند باشند:

«زیبا زیبا زیبایی/ ای ایران/ میهن خوب مایی/ ای ایران/ هم کوه و جنگل داری/ هم صحرا/ هم باغ و بستان داری/ هم دریا/ هر جای تو قشنگ است/ سرتاسر/ تو مهربان با مایی/ چون مادر/ من یک دنیا خاکت را/ دارم دوست/ من این خاک پاکت را/ دارم دوست» (ای میهن من ایران، شعبانی: ص ۴).

جعفر ابراهیمی نیز، بعنوان شاعری که عرق ملی دارد، بنوبه خود موضوع عشق به وطن را در شعرش مطرح می‌سازد و کودک را تشویق به ساختن میهنی شاد و آزاد و آباد میکند:

«هوا خبر میدهد/ آمده فصل بهار/ چه سبز و زیبا شده/ برگ درخت چنار/ به روی هر شاخه‌ای/ پرنده خواند آواز/ نسیم نوبهاری/ دوباره میزند ساز/ حالا که دشت و صحرا/ یکسره گشته آباد/ بیا با هم بسازیم/ میهنی شاد و آزاد» (گل‌های خنده، ابراهیمی: ص ۱۳).

در نمونه دیگر، شاعر با تصویرسازی، از زبان کودک احساس میهن‌دوستی را بیان میدارد:

«خواهرم گفت: ایران/ کشور و میهن ماست/ مادرم گفت: ایران/ بهترین جای دنیاست/ بعد از او خواهرم گفت: پرچم ما سه رنگ است/ مادرم گفت: آری/ رنگ‌هایش قشنگ است/ نیست در هیچ جایی/ بهتر از پرچم ما/ سبز و قرمز، سفید است/ من خودم گفتم این را» (خورشیدی اینجا، خورشیدی آنجا، ابراهیمی: ص ۱۰).

و در سروده زیر، شعبان‌نژاد به بازتاب رخدادهایی چون ورود امام به میهن و جریان انقلاب اسلامی پرداخته است. او در شعرش شور و شادی مردم در روز ورود امام به میهن را بخوبی به نمایش می‌گذارد و از این طریق، حس وطن‌دوستی را در مخاطب برمی‌انگیزد:

«وقتی که تو آمدی دوباره/ از هر طرفی سپیده سر زد/ در باغ، شکوفه شد شکوفا/ پروانه بسوی غنچه پر زد/ در خانه و کوچه و خیابان/ گل‌های قشنگ خنده روید/ گیسوی قشنگ سبزه آن روز/ با دست نسیم شانه میشد/ باغ دل ما ز دیدن تو/ اسرسبز و پر از ترانه میشد» (پونه‌ها و پروانه‌ها، شعبان‌نژاد: ص ۲۰).

نتیجه‌گیری

شاعران کودک و نوجوان ایران از میان انواع ادبی، بیشتر به ادبیات تعلیمی و مفاهیم تربیتی توجه نشان داده‌اند. این مفاهیم بازتاب گسترده‌ای در ادبیات کودک و نوجوان داشته است و از دیرباز، محور توجه شاعران کودک بوده و در دوره معاصر نیز، بیشتر شاعران حوزه ادبیات کودک در جهت پیشبرد اهداف آموزشی و تربیتی تلاش

کرده‌اند. اسدالله شعبانی، جعفر ابراهیمی و افسانه شعبان‌نژاد از مشهورترین شاعران معاصر این حوزه هستند که به مضامین و محورهای تعلیمی در آثارشان توجه داشته‌اند. در پژوهش پیش رو آثار و اشعار این سه شاعر، از منظر میزان توجه به مفاهیم و آموزه‌های تعلیمی، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت و نمونه‌های شعری مربوط به این مقوله در آثار آنها استخراج گردید. نتیجه این بررسی نشان می‌دهد که مفاهیمی همچون: همدلی، صلح‌طلبی، نوع‌دوستی، روحیه تلاشگری و وطن‌دوستی، از جمله مفاهیمی هستند که هسته مرکزی بسیاری از اشعار کودکانه این شاعران را تشکیل می‌دهند. بگونه‌ای که هر سه شاعر، این مفاهیم را با زبان شعری و لحنی کودکانه و به شیوه‌ای غیرمستقیم در اشعار خود انعکاس داده‌اند. براساس بررسی انجام‌یافته، مولفه «همدلی» با ۳۴٪ در اشعار جعفر ابراهیمی، «نوع‌دوستی» با ۳۳٪ در آثار افسانه شعبان‌نژاد، «صلح‌طلبی» با ۳۵٪ و «وطن‌دوستی» با ۲۲٪ در اشعار اسدالله شعبانی، و مؤلفه «تلاشگری» با ۱۹٪ بطور مشترک در آثار جعفر ابراهیمی و اسدالله شعبانی از بسامد بالایی برخوردار است.

فراوانی مفاهیم و عناصر اجتماعی و تربیتی در اشعار شاعران مورد مطالعه

عناصر شاعر	همدلی	نوع‌دوستی	صلح‌طلبی	تلاشگری	وطن‌دوستی
اسدالله شعبانی	۳۱٪	۲۶٪	۳۵٪	۱۹٪	۲۲٪
جعفر ابراهیمی	۳۴٪	۲۷٪	۳۰٪	۱۹٪	۱۸٪
افسانه شعبان‌نژاد	۲۹٪	۳۳٪	۲۶٪	۱۱٪	۸٪

مشارکت نویسندگان

این مقاله از پایان‌نامه دوره دکترای زبان و ادبیات فارسی مصوب در دانشکده ادبیات و علوم انسانی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری استخراج شده است. سرکار خانم دکتر مریم یوزباشی راهنمایی این پایان‌نامه را بر عهده داشته و طراح اصلی این مطالعه بوده‌اند. سرکار خانم مریم علایی به عنوان پژوهشگر این رساله در گردآوری داده‌ها و تنظیم متن نهایی نقش داشته‌اند. سرکار خانم زهره نورایی نیا نیز با کمک به تجزیه و تحلیل داده‌ها و راهنمایی‌های تخصصی، نقش مشاور این پژوهش را ایفا کردند. در نهایت تحلیل محتوای مقاله حاصل تلاش و مشارکت هر سه پژوهشگر بوده است.

تشکر و قدردانی

با تقدیر و تشکر از استاد فرهیخته و ارجمند آقای دکتر قدمعلی سرامی.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله گواهی مینمایند که این اثر در هیچ نشریه داخلی و خارجی به چاپ نرسیده و حاصل فعالیتهای پژوهشی تمامی نویسندگان است، و ایشان نسبت به انتشار آن آگاهی و رضایت دارند. این تحقیق طبق کلیه قوانین و مقررات اخلاقی اجرا شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش تعارض احتمالی منافع و حامیان مالی پژوهش به عهده نویسنده مسئول است، و ایشان مسئولیت کلیه موارد ذکر شده را بر عهده میگیرند.

REFERENCES

- Borba, M. (2001). Building moral intelligence: The seven essential virtues that teach children to do the right thing. USA: Jossey- Bass.
- Ebrahimi, J. (1993). Poopak song. Tehran: Kanoon Parvareh Fekri Koodakan va Nojavanan, pp.3-21
- Ebrahimi, J. (1995). Like Jasmine. Tehran: Kanoon Parvareh Fekri Koodakan va Nojavanan, pp. 8-13.
- Ebrahimi, J. (1996). Flowers of Laughter. Tehran: Hozeh Honari Tabligat Eslami, p.13
- Ebrahimi, J. (1997). Solar here, solar there. Tehran: Kanoon Parvareh Fekri Koodakan va Nojavanan, p. 10.
- Ebrahimi, J. (1997). The smell of sparrows. Tehran: Kanoon Parvareh Fekri Koodakan va Nojavanan, pp. 18-24.
- Ebrahimi, J. (2012). Kind green. 3rd ed. Tehran: Kanoon Parvareh Fekri Koodakan va Nojavanan, p.36
- Eskltn, R. (1996). The story of poetry. Translate Ohadi, M. Tehran: Kanoon Parvareh Fekri Koodakan va Nojavanan, p. 137
- Feshbach, N. D. (1978). Studies of empathic behavior in children, progress in experimental psychology research. New York: Academic Press.
- Ghazali toosi, A. (1993). Kimiya –ye Sa’adat, Khadivjam, H. Tehran: Elmi farhangi, p.27.
- Karimi, A. (1997). Intuitive thinking in children. Adabiyat Koodak va Nojavan, V:10. p. 31.
- Karimi, A. (2004). Recovered childhood. 4nd ed. Tehran: Abed, p.53.
- Kasaei, N. (2004). Culture of Iranian educational institutions. Tehran: Daneshgah Tehran, p.592.
- Khosrownejad, M. (1999). Inevitable readings. Tehran: Kanoon Parvareh Fekri Koodakan va Nojavanan, p. 30.
- Kiyanoosh, M. (2000). Children's poetry in Iran. 3nd ed. Tehran: Agah, pp.97-103.

- Mohmmadbeygi, N. (2010). *The Secret of Child and Adolescent Literature*. Tehran: Tarfand, p.31.
- Pooladi, K. (2007). Myths and children's literature. *Roshanan Pajohesh*. V: 6. pp. 22-23.
- Pooladi, k. (2008). *Foundations of Children's Literature*. 2nd ed. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan va Nojavanan, p. 27.
- Razi, A. (2012). Educational functions of Persian literature. *Adabiyat Talimi*. V:15. pp. 19-98.
- Salajeghe, P. (2006). *From this eastern garden*. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan va Nojavanan, p. 414.
- Salami, M. (2016). A look at the educational literature of Iranian children. *Mutaalat Adabiyat Tatbighi*. V: 37. pp. 121-103.
- Saydabadi, A. (2001). *Poems in the margins*. Tehran: Vijeh Nashr, p. 34.
- Shabani, A. (1995). *Branch maker*. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan va Nojavanan, pp.8-10.
- Shabani, A. (1996). *Moon Scales*. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan va Nojavanan, p.21.
- Shabani, A. (2001). *Poet and night owl*. 2nd ed. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan va Nojavanan, p.20.
- Shabani, A. (2002). *Children's rainbow*. 2nd ed. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan va Nojavanan, p.9.
- Shabani, A. (2005). *Our earth, our heart*. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri, pp.12-14-24.
- Shabani, A. (2014). *O my homeland Iran* 2nd ed. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan va Nojavanan, p.4.
- Shabannejad, A. (1990). *Peppermint and butterflies*. Tehran: Suroosh, pp. 16-20.
- Shabannejad, A. (1995). *Feast of Sparrows*. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan va Nojavanan, p.14.
- Shabannejad, A. (1995). *Singing Glass*. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan va Nojavanan, pp.17-23.
- Shabannejad, A. (1996). *A bowl of dew*. Tehran: Kanoon Parvaresh Fekri Koodakan va Nojavanan, pp.14-. 16.
- Shamisa, S. (1991). *Literary types*. Tehran: Baghe Ayineh, p.258.
- Yamini Sharif, A. (1992). *Half a century in the children's poetry garden*. 5nd ed Tehran: Ravesh Noo, p.39.

فهرست منابع

- آواز پوپک، ابراهیمی، جعفر. (۱۳۷۲). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- از این باغ شرقی، سلاجقه، پروین. (۱۳۸۵). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- اسطوره و ادبیات کودک، پولادی، کمال. (۱۳۸۶). روشنان، شماره ۶، صص ۲۲-۳۳.
- انواع ادبی، شمیسا، سیروس. (۱۳۷۰). تهران: باغ آیینه.
- کیمیای سعادت، غزالی طوسی، ابوحامد امام محمد. (۱۳۷۲). تصحیح حسین خدیوچم، تهران: علمی و فرهنگی.
- فرهنگ نهادهای آموزشی ایران، کسای، نورالله. (۱۳۸۳). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- کودکی بازیافته، کریمی، عبدالعظیم. (۱۳۸۳). ویرایش چهارم، تهران: عابد.
- ای میهن من ایران، شعبانی، اسدالله. (۱۳۹۳). ویرایش دوم، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- بنیادهای ادبیات کودک، پولادی، کمال. (۱۳۸۷). ویرایش دوم. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- بوی گنجشک، ابراهیمی، جعفر. (۱۳۷۶). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- پولک ماه، شعبانی، اسدالله. (۱۳۷۵). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- پونه‌ها و پروانه‌ها، شعبان‌نژاد، افسانه. (۱۳۶۹). تهران: سروش.
- تفکر شهودی در کودکان، کریمی، عبدالعظیم. (۱۳۷۶). ادبیات کودک و نوجوان، شماره ۱۰، صص ۲۴-۳۱.
- جشن گنجشکها، شعبان‌نژاد، افسانه. (۱۳۷۴). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- حکایت شعر، اسکلتن، رابین. (۱۳۷۵). ترجمه مهرانگیز اوحدی. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- خورشیدی اینجا، خورشیدی آنجا، ابراهیمی، جعفر. (۱۳۷۶). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- دیگرخوانیهای ناگزیر، خسرونژاد، مرتضی. (۱۳۷۸). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- رازکای ادبیات کودک و نوجوان، محمدبیگی، ناهید. (۱۳۸۹). ویرایش اول، تهران: ترفند.
- رنگین کمان کودکان، شعبانی، اسدالله. (۱۳۸۱). ویرایش دوم، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- زمین ما، دل ما، شعبانی، اسدالله. (۱۳۸۴). ویرایش اول، تهران: کانون پرورش فکری، صص ۱۲-۱۴.
- ساز شاخه‌ها، شعبانی، اسدالله. (۱۳۷۴). ویرایش اول، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- سبزپوش مهربان، ابراهیمی، جعفر. (۱۳۹۱). ویرایش سوم، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- سیری در ادبیات تعلیمی کودکان ایران، سلامی، مسعود. (۱۳۹۵). مطالعات ادبیات تطبیقی، شماره ۳۷، صص ۱۰۳-۱۲۱.
- شاعر و شب‌بو، شعبانی، اسدالله. (۱۳۸۰). ویرایش دوم، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- شعر در حاشیه، سیدآبادی، علی‌اصغر. (۱۳۸۰). تهران: ویژه نشر.
- شعر کودک در ایران، کیانوش، محمود. (۱۳۷۹). ویرایش سوم، تهران: آگاه.

- شیشه آواز، شعبان‌نژاد، افسانه. (۱۳۷۴). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- کارکردهای تعلیمی ادبیات فارسی، رضی، احمد. (۱۳۹۱). ادبیات تعلیمی. شماره ۱۵، صص ۹۸-۱۹.
- گل‌های خنده، ابراهیمی، جعفر. (۱۳۷۵). تهران: حوزه هنری تبلیغات اسلامی.
- مثل یاس، ابراهیمی، جعفر. (۱۳۷۴). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- نیم قرن در باغ شعر کودکان، یمینی شریف، عباس. (۱۳۷۱). ویرایش پنجم، تهران: روش نو.
- یک کاسه شبنم، شعبان‌نژاد، افسانه. (۱۳۷۵). تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.

معرفی نویسندگان

مریم علایی: دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
(Email: m.ahoor32@yahoo.com)

مریم یوزباشی: استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
(Email: Maryamyoubashi@mail.iausr.ac.ir: نویسنده مسئول)

زهره نورایی‌نیا: استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
(Email: z.nooraenia@iausr.ac.ir)

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. no permission is required from the authors or the publishers.

Introducing the authors

Maryam Alaei: PhD student in Persian language and literature, Imam Khomeini Memorial Branch in Rey, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
(Email: m.ahoor32@yahoo.com)

Maryam Youzbashi: Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Imam Khomeini Memorial Branch, Rey City, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
(Email: Maryamyoubashi@mail.iausr.ac.ir: Responsible author)

Zohreh Nourainia: Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Imam Khomeini Memorial Branch, Rey City, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
(Email: z.nooraenia@iausr.ac.ir)